

Стварэнне размеркаваных інфармацыйных рэсурсаў па культуры і мастацтву як аб'ектыўная неабходнасць

Практыка інфармацыйнай дзейнасці апошніх гадоў сведчыць аб узрастанні ролі гуманітарнай інфармацыі ў сучасным грамадстве, яе запатрабаванасці рознымі катэгорыямі карыстальнікаў, сярод якіх работнікі органаў кіравання ўсіх узроўняў, навукоўцы і практыкі сферы культуры. Інфармацыя аб эканоміцы, гісторыі, культуры рэгіёна неабходна для яго сацыяльна-эканамічнага развіцця, захавання і памнажэння культурных традыцый і духоўнай спадчыны. Заканадаўчыя ініцыятывы апошняга дзесяцігоддзя, унясенне змяненняў і дапаўненняў у закон “Аб культуры ў Рэспубліцы Беларусь”, новая рэдакцыя закона “Аб

бібліятэчнай справе ў Рэспубліцы Беларусь”, пастановы Савета Міністраў і ўказы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, сярод якіх указ аб будаўніцтве новага архітэктурнага комплексу Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, сведчаць, што дзяржава з усёй адказнасцю ўсведамляе: культура народа, яго духоўны патэнцыял – самацэнны стратэгічны рэсурс, магутны стымул паспяховага развіцця грамадства. Мэта будаўніцтва новай Нацыянальнай бібліятэкі – не толькі стварэнне унікальнага архітэктурна-будаўнічага комплексу, але і высокатэхнічнага і тэхналагічнага рэспубліканскага інфармацыйнага цэнтру, дзейнасць якога накіравана на фарміраванне і эфектыўнае выкарыстанне накопленых нацыянальных і сусветных інфармацыйных рэсурсаў.

На рэгіянальным узроўні таксама адзначаецца павышаная ўвага да публічных бібліятэк, што садзейнічае актывізацыі краязнаўчай і інфармацыйнай дзейнасці, накіраванай на стварэнне паўнаважных і, галоўнае, даступных інфармацыйных рэсурсаў, састаўной часткай якіх у поўнай ступені з’яўляюцца інфармацыйныя рэсурсы па культуры і мастацтву.

На сённяшні дзень фарміраваннем галіновых інфармацыйных, у першую чаргу бібліяграфічных рэсурсаў, займаюцца службы інфармацыі па праблемах культуры і мастацтва Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і абласных бібліятэк. Іх вертыкальнае ўзаемадзеянне з самага пачатку стварэння было заснавана на прынцыпе размеркаванай каталагізацыі рэспубліканскага дакументальнага патоку па пытаннях культуры і мастацтва. Створаныя на працягу 1977–1979 гг. галіновыя службы інфармацыі ў структуры абласных бібліятэк мелі статус аддзелаў ці сектараў і адказвалі за рэалізацыю пастаўленых перад імі задач: сістэматычнае вывучэнне, адбор і апрацоўка рэгіянальнага патоку публікацый па ўсіх пытаннях гісторыі і сучаснага стану культуры і мастацтва, у першую чаргу артыкулаў з мясцовага перыядычнага друку, стварэнне галіновага даведчна-інфармацыйнага апарата і на яго аснове аператыўнае інфармацыйнае і бібліятэчна-бібліяграфічнае забеспячэнне рэгіянальных органаў улады. Якаснае і своечасовае прадастаўленне інфармацыі спецыялістам сферы культуры, у першую чаргу кіруючым кадрам, немагчыма без высокага прафесіяналізму бібліяграфаў, якія валодаюць традыцыйнай тэхнікай і метадыкай інфармацыйнай работы. Да сярэдзіны 1990-х г. службы інфармацыі абласных бібліятэк прадастаўлялі бібліяграфічную інфармацыю аб рэгіянальных публікацыях у дастаткова поўным аб’ёме на традыцыйных картках,

які дасылаліся на адрас аддзела навуковай інфармацыі па праблемах культуры і мастацтва (АніКМ) Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі з мэтай уключэння ў штомесячны бібліяграфічны паказальнік “Новая літаратура па культуры і мастацтву”.

АніКМ НББ у якасці галаўной структуры забяспечвала інтэграцыю і фарміраванне рэспубліканскага галіновага банка інфармацыі, спачатку ў традыцыйным выглядзе, а з 1993 г. — у электронным. Бібліяграфічны паказальнік “Новая літаратура па культуры і мастацтву”, які праграма фарміруецца на аснове БД “Культура і мастацтва Беларусі”, да сённяшняга дня разглядаецца ў якасці асноўнага фактара забеспячэння даступнасці галіновай інфармацыі. На першым этапе дзейнасці АніКМ бібліяграфічны паказальнік рассылаўся на бясплатнай аснове бібліятэкам, упраўленням культуры аблвыканкомаў, вядучым установам сферы культуры і мастацтва. З пачатку 1990-х г. распаўсюджванне бібліяграфічнага паказальніка і іншых інфармацыйных выданняў АніКМ ажыццяўляецца па падпісцы згодна штогадоваму тэматычнаму плану выпуску ведамаснай літаратуры Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

З развіццём інфарматызацыі, павялічэннем аб’ёму дакументаў і публікацый службы інфармацыі па праблемах культуры і мастацтва НББ і абласных бібліятэк пераходзяць на якасна новы ўзровень карпаратыўнай тэхналогіі як рэсурсазаберагаючай бібліятэчнай вытворчасці. БД “Культура і мастацтва Беларусі” — гэта прыклад аўтаматызаванай карпаратыўнай бібліяграфічнай БД, на жаль, з лакальным доступам. Доля рэгіянальнай інфармацыі, а дакладней інфармацыі з рэгіянальных крыніц, складае каля 20% ад агульнага аб’ёму. Пры стварэнні БД у значнай ступені рэалізавана патрабаванне інтэгрыраванасці, якое прадугледжвае аднаразовы ўвод інфармацыі і многафункцыянальнае выкарыстанне агульнай БД. Стварэнне карпаратыўнай БД заснавана на размеркаваным падыходзе: абласныя службы інфармацыі нясуць адказнасць за адлюстраванне публікацый з мясцовага перыядычнага друку (абласных, гарадскіх, часткова раённых газет), выступаюць як стваральнікі-генератары бібліяграфічнай інфармацыі на рэгіянальным узроўні і ажыццяўляюць рэгулярны імпорт бібліяграфічных запісаў у рэспубліканскі галіновы банк даных з выкарыстаннем электроннай пошты ці з дапамогай дыскет. Для базы даных усімі ўдзельнікамі (па выніках статыстычнага падліку за 2002–2003 гг.) праглядаецца de visu каля 200 назваў газет (з улікам раённых),

каля 100 назваў часопісаў; бягучы паток зборнікаў і выданняў з працягам складае ад 300 да 400 адзінак, большасць якіх патрабуе аналітычнай апрацоўкі.

У 1985 г. колькасць бібліяграфічных запісаў, якія былі ўключаны ў бібліяграфічны паказальнік “Новая літаратура па культуры і мастацтву”, складала 2300, у 1996 г. – каля 6 тыс., у 2003 г. аб’ём гадавой бібліяграфічнай інфармацыі дасягнуў 11 800. Такім чынам, за 20 гадоў аб’ём апрацоўваемай галіновай інфармацыі павялічыўся ў 5 раз.

Бібліяграфічная інфармацыя па культуры і мастацтву рэгіёнаў, якая ствараецца абласнымі службамі інфармацыі, акумулюецца ў выглядзе прадбаз (за выключэннем Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі, дзе вядзецца картатэка публікацый па культуры ў традыцыйным рэжыме). Да прадбаз забяспечаны лакальны доступ, галоўным чынам спецыялістам бібліятэкі пры даведачна-інфармацыйным абслугоўванні чытачоў і абанентаў сферы культуры.

Аб’ём бібліяграфічных запісаў па культуры і мастацтву рэгіёнаў складае:

- у Брэсцкай абласной бібліятэцы імя М. Горкага (ствараецца з 1995 г.) – каля 10 тыс. бібліяграфічных запісаў;
- у Магілёўскай абласной бібліятэцы імя У.І. Леніна (ствараецца з 1993 г.) – 13,5 тыс. бібліяграфічных запісаў; 1600 запісаў на неапублікаваныя дакументы;
- у Віцебскай абласной бібліятэцы імя У.І. Леніна (ствараецца з 1995 г.) – 5 тыс. бібліяграфічных запісаў;
- у Гродзенскай абласной навуковай бібліятэцы імя Я. Карскага (ствараецца з 1996 г.) – каля 2 тыс.;
- у Мінскай абласной бібліятэцы імя А.С. Пушкіна (ствараецца з 1999 г.) – 2,5 тыс. дакументаў.

Аддзел навуковай інфармацыі па праблемах культуры і мастацтва НББ стварае аналітычныя бібліяграфічныя запісы на публікацыі па культуры і мастацтву з рэспубліканскага перыядычнага друку (рэспубліканскія газеты і часопісы, недзяржаўная прэса і прэса грамадскіх аб’яднанняў, ведамасныя перыядычныя выданні, навуковыя зборнікі, матэрыялы канферэнцый), а таксама запазычвае гатовыя бібліяграфічныя запісы на кнігі, манаграфіі, аўтарэфераты дысертацый і дысертацыі, каталогі і інш., створаныя аддзелам апрацоўкі НББ, дапаўняе індэксамі галіновага рубрыкатара, пры неабходнасці апатацыямі; рэдагуе бібліяграфічныя запісы, дасланыя з абласных служб

інфармацыі і генерыруе ўвесь галіновы бібліяграфічны масіў у БД “Культура і мастацтва Беларусі”. У падаўляючай большасці бібліяграфічныя запісы суправаджаюцца анатацыямі, якія носяць даведачна-інфармацыйны характар і сумяшчаюць канкрэтнасць і паўнату звестак са спісласцю выкладання.

Нацыянальныя дакументы па культуры і мастацтву асабліва рэспубліканскага ўзроўню прадстаўлены максімальна поўна і забяспечваюць інфармацыйныя запатрабаванні спецыялістаў галіны ў бібліяграфічнай інфармацыі па самаму шырокаму спектру тэарэтычных і практычных праблем (агульныя пытанні тэорыі, гісторыі і сучаснага стану культуры, культурнай палітыкі; сацыякультурная дзейнасць ў галіне вольнага часу; бібліятэчная справа і бібліяграфія; музейная справа і ахова помнікаў; агульныя пытанні мастацтва, мастацтвазнаўства, эстэтычнае выхаванне сродкамі мастацтва; выяўленчае, тэатральнае, музычнае мастацтва, кінамастацтва, цырк, эстрада, харэаграфія; мастацкае тэлебачанне і радыё, часткова выдавецкая справа.

Бібліяграфічная БД “Культура і мастацтва Беларусі” (на 01.06.2004 г. налічвае звыш 75 тыс. запісаў) і БД “Неапублікаваныя дакументы па культуры і мастацтву” (2,5 тыс. запісаў) – гэта сукупны інфармацыйны рэсурс, генерыруемы АНІКМ НББ сумесна з абласнымі бібліятэкамі, які з’яўляецца састаўной часткай БД “Артыкулы” ЭК НББ, складае каля 40% ад яе аб’ёма і актыўна выкарыстоўваецца ў даведачна-інфармацыйным абслугоўванні чытачоў. На аснове БД супрацоўнікамі АНІКМ выконваецца каля 80% самых розных даведак па запытах спецыялістаў Міністэрства культуры і іншых арганізацый. На жаль, лакальны доступ абмяжоўваў колькасць карыстальнікаў, не дазваляў абласным службам у сваёй дзейнасці ў он-лайнавым рэжыме выкарыстоўваць інтэгрыраваны электронны рэсурс. Тым не менш, доўгачаканая канвертацыя бібліяграфічных запісаў электроннага каталога НББ з лакальнага фармата ў нацыянальны камунікатыўны фармат BelMARC адбылася напрыканцы 2004 г., і са студзеня 2005 г. ЭК НББ, у якім прадстаўлена больш 1 млн. 250 тыс. запісаў на кнігі (з 1993 г.), аўтарэфераты дысертацый (з 1993 г.), дысертацыі (з 1994 г.), часопісы, дакументы міжнародных арганізацый (з 2004 г.), электронныя дакументы (з 1998), старадрукі і рэдкія выданні, рукапісныя кнігі, артыкулы грамадска-палітычнай і гуманітарнай тэматыкі з перыядычных выданняў і выданняў з працягам, выстаўлены ў Інтэрнет. Работа па канвертацыі працягваецца. Зараз бібліяграфіруючымі

структурамі НББ аналізуюцца аб'ёмы інфармацыі, выяўляюцца прычыны страт, паколькі нават самы беглы аналіз сведчыць аб значных колькасцях бібліяграфічных запісаў, якія не трапілі ў он-лайнвы ЭК НББ.

Далейшае развіццё інфармацыйнай інфраструктуры абласных бібліятэк, увод у эксплуатацыю новага будынка НББ з самымі сучаснымі тэхналогіямі, арганізацыя ў структуры НББ інфармацыйнага цэнтра, састаўной часткай якога стане і аддзел навуковай інфармацыі па праблемах культуры і мастацтва, з'яўляюцца падставай для перагледжання стратэгіі фарміравання электронных інфармацыйных рэсурсаў па культуры і мастацтву Беларусі, накіраванай на сучасным этапе, галоўным чынам, на стварэнне электроннага інфармацыйнага рэсурса як сукупнасці размеркаваных бібліяграфічных, фактаграфічных і поўнатэкставых баз і банкаў даных і забеспячэнне ўдаленага доступу да яго. За абласнымі бібліятэкамі застаецца арганізацыя рэгіянальных інфармацыйных рэсурсаў. Паколькі для абласных бібліятэк прыярытэтным з'яўляецца фарміраванне бібліяграфічных, фактаграфічных і поўнатэкставых БД па культуры і мастацтву і краязнаўству, то іх стварэнне ў першую чаргу павінна быць заснавана на агульных падыходах, аптымальных метадыках і тэхналогіях, якія забяспечваюць аператыўнасць і аднаразовасць апрацоўкі інфармацыі бібліяграфіруючымі структурамі гэтых устаноў. Абласныя службы інфармацыі па культуры і мастацтву, прадстаўленыя на сённяшні дзень адным вядучым ці галоўным бібліёграфам (толькі ў Магілёўскай і Мінскай абласных бібліятэках на інфармацыйную дзейнасць па пытаннях культуры адведзена 1,5 стаўкі), не ў стане самастойна адказваць за ўвесь комплекс задач па інфармацыйнаму забеспячэнню рэгіянальных органаў кіравання і аператыўнаму інфарміраванню апарата Міністэрства культуры аб праблемных публікацыях у мясцовым друку, як зараз патрабуе час, і ствараць якасныя і даступныя інфармацыйныя прадукты. Таму пры абмяжаванай кадравай і матэрыяльнай базе, з аднаго боку, пры значна ўзрослым дакументальным патоку як на традыцыйных, так і на электронных носбітах інфармацыі, з другога боку, толькі пры каардынацыі і кааперацыі намаганняў можна забяспечыць стварэнне якаснага інфармацыйнага рэсурса.

Рэалізацыя ўсіх гэтых задач залежыць ад рашэння наступных праблем:

1. Мадэрнізацыі інфармацыйнай інфраструктуры, накіраванай на сінхранізацыю матэрыяльна-тэхнічнага аснашчэння ўсіх удзельнікаў-генератараў інфармацыйных рэсурсаў.

2. Укаранення тэхналогіі карпаратыўнасці пры стварэнні рэгіянальных краязнаўчых і інфармацыйных рэсурсаў па культуры і мастацтву.

3. Пераходу на машыначытаемы камунікатыўны фармат BelMARC у бібліяграфічнай дзейнасці ці выкарыстанне канвертараў.

4. Правядзення інтэграцыі інфармацыйных рэсурсаў у адзіную размеркаваную сістэму на аснове Інтэрнет/Інтра-нет-тэхналогій.

5. Стварэння электроннай бібліятэкі асноўных публікацый па культуры і мастацтву Беларусі.

6. Пашырэння кола стваральнікаў электроннай інфармацыі па культуры і мастацтву.

7. Прадастаўлення доступу да рэсурсаў сістэмы сродкамі стандартных пратаколаў HTTP і Z39.50.